

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain 17 ja 19 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain 17 ja 19 §:n muuttamisesta (HE 234/2018 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Mikko Horko, sosiaali- ja terveysministeriö
- pääsuunnittelija Ilpo Lahtinen, Kansaneläkelaitos
- ordförande Bicca Olin, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- asiantuntija Samuli Maxenius, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry
- puheenjohtaja Alvar Euro, Suomen Lukiolaisten Liitto
- puheenjohtaja Emmi Pentikäinen, Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry
- asiantuntija Antti Hallia, Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry
- sosiaalipolitiikan asiantuntija Jani Sillanpää, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Olympiakomitea

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opintotukilakia. Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi vanhempien tulojen vaikutuksesta opintorahan perusmäärään ja asumislisään, jos opiskelija on alle 18-vuotias ja asuu muualla kuin vanhempansa luona. Itsenäisesti asuva alle 18-vuotias opiskelija saisi tällöin opintorahan perusmäärän (101,74 €/kk) sekä asumislisän ilman vanhempien tuloihin perustuvaa tarveharkintaa. Lisäksi opiskelijan tulokäsittelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että apurahoja ei enää otettaisi huomioon tuloina opintotuessa.

Esitys liittyy valtion vuoden 2019 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Valiokunnan mietintö SiVM 13/2018 vp

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksellä parannetaan 17-vuotiaan itsenäisesti asuvan opiskelijan taloudellisia edellytyksiä opiskeluun. Opintotukilain 19 §:ään ehdotetun muutoksen myötä itsenäisesti asuva alle 18-vuotias opiskelija saa opintorahan perusmäärän (101,74 €/kk) ilman vanhempien tuloihin perustuvaa tarveharkintaa. Opintorahaa voidaan edelleen korottaa 11 §:n 2 momentin mukaisesti vanhempien pienten tulojen perusteella. Uudistuksessa luovutaan myös vanhempien tulojen vaikutuksesta asumislisään, jolloin kyse on alle 18-vuotiaista asuntolassa, ulkomailla tai Ahvenanmaalla asumislisää saavista opiskelijoista.

Oikeus yleiseen asumistukeen on ollut sidoksissa opintotukioikeuteen, sillä yleistä asumistukea ei voida myöntää, ellei alaikäisellä ole myös muita tuloja. Mikäli opiskelija aloittaa itsenäisen elämän jo 17-vuotiaana, mutta huoltajan tulot estävät opintotuen kokonaan, hänen on nykysäännösten mukaan yleistä asumistukea saadakseen hankittava muita tuloja esimerkiksi palkkatyössä opintojen ohella. Ehdotettu uudistus mahdollistaa sen, että alle 18-vuotiaat itsenäisesti asuvat opiskelijat saavat tarveharkinnattomasti yleisen asumistuen.

Sivistysvaliokunta pitää esitystä merkittävänä, sillä se parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia tehdä koulutukseensa liittyviä valintoja ja aloittaa itsenäinen elämä jo alaikäisenä, mikäli opiskelu toisella asteella sitä vaatii. Uudistuksen myötä noin 2 000 uutta nuorta saa opintorahan, ja nykyisin leikattua opintorahaa saavat (800) saisivat opintorahan perusmäärän kokonaisena. Valiokunta korostaa, että oppilaitosverkon harventuessa on yhä yleisempää, että opiskelu nuorelle mieluisimmassa oppilaitoksessa ei ole mahdollista kotoa käsin. Huoltajien edellytykset tukea nuorta taloudellisesti vaihtelevat, eivätkä kaikki vanhemmat pysty tarjoamaan riittävää taloudellista tukea nuoren itsenäistymiseen ja jatko-opiskeluihin toisella paikkunnalla.

Esityksessä ehdotetaan myös opiskelijan tulokäsitteen muuttamista opintotukilain 17 §:n muutoksella siten, että opiskelijan saamia toimeentulon turvaamiseen tarkoitettuja apurahoja ei enää oteta huomioon tuloina opintotuessa. Apurahalla on voinut olla vaikutusta opintotukeen, jos opiskelijan vapaa vuositulo on sen perusteella ylittynyt. Nykysääntöä on lieventänyt se, että apurahasta on voinut Kelan suorittamassa tulovalvonnassa vähentää tiettyjä erityismenoja, kuten esimerkiksi urheiluvälineet, erityiset opiskelu- tai tutkimusvälineet, opiskelu- tai valmennusmatkat ulkomaille tai lukukausimaksut.

Sivistysvaliokunta pitää tätäkin uudistusta merkittävänä. Se selkeyttää ja helpottaa opiskelijoiden vastuulla olevaa oman vuositulon arviointia ja sen vaikutuksia opintotukeen. Esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnin mukaan 600—700 apurahaa saavaa opiskelijaa voi saada jatkossa opintorahaa keskimäärin kahdelta kuukaudelta enemmän kuin nykyisin. Tällä osaltaan parannetaan apurahan saajien ja esimerkiksi kaksoisuraan tähtäävien nuorten urheilijoiden toimeentuloa siten, että mahdollisuudet täysipäiväiseen opiskeluun säilyvät. Uudistus poistaa nykyisen apurahiin liittyvän erityismenojen selvitystyön ja helpottaa sekä opintorahan saajan että Kelan työtä.

Valiokunnan mietintö SiVM 13/2018 vp

Voimassa olevan 19 §:n 2 momentin mukaan opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan tulorajan korottamista 43 000 euroon. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään nykysäännöksen mukaan jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia. Hallituksen esityksen mukaan viiden prosentin opintorahan vähennys toteutuu jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 070:tä euroa kohden.

Sivistysvaliokunta kannattaa tältäkin osin hallituksen esitystä. Näitä uusia tulorajoja ja opintotuen leikkuria sovelletaan myönnettäessä opintorahoja alle 20-vuotiaalle, muulle kuin korkeakoulussa opiskelevalle ja vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää esitystä erittäin tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Eräät huomiot

Laki yleisestä asumistuesta (938/2014) määrittää apurahat ja avustukset, paitsi toimeentulon turvaamiseksi osoitetut, etuoikeutetuiksi tuloiksi (15 §). Toimeentulon turvaamiseksi osoitetut apurahat otetaan siis huomioon Kelan tulovalvonnassa asumistuen osalta, mutta ei enää opintotuen osalta. Apurahat vaikuttavat myös valiokunnan saaman tiedon mukaan varusmiespalvelusta suorittaville maksettaviin sosiaalietuuksiin. Asiantuntijalausunnossa on todettu, että toisistaan poikkeavat määritelmät monimutkaistavat ja vaikeuttavat edelleen tuensaajan kannalta tukien, tulojen ja apurahojen yhteensovittamista.

Saadun selvityksen mukaan vakituiseen toimeentuloon tarkoitettut apurahat ovat tuloa asumistuessa, mutta silloin ne ovat usein myös veronalaisia. Ja veronalaiset apurahat ovat opintotukeen vaikuttavia tuloja jatkossakin. Uudistuksen myötä vakituiseen toimeentuloon tarkoitettujen verovapaiden apurahojen osalta menettely on jatkossa erilainen opintotuessa ja asumistuessa.

Valiokunta ei pidä mahdollisena, että tässä vaiheessa pyritään yhdenmukaistamaan edellä tarkoitettua apurahojen käsittelyä opintotuessa ja asumistuessa. Valiokunta korostaa, että materiaalihankintoja varten myönnettyjä tai muita kohdeapurahoja ei huomioida asumistuen arvioinnissa tulona. Opiskelijoille ulkomaan vaihtoa varten myönnettyt apurahat ja stipendit katsotaan myös kohdeapurahoiksi.

Valiokunta korostaa sen tärkeyttä, että opiskelijoille jo yläasteen oppilaanohjauksessa annetaan jatkossa riittävä informaatio eri tukimuodoista toisella asteella.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Valiokunnan mietintö SiVM 13/2018 vp

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 234/2018 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 4.12.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sari Multala kok
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Sami Savio ps
jäsen Jani Toivola vihr
jäsen Raija Vahasalo kok
varajäsen Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine